

24.3.2022 Koskela

Hyvät kuulijat! Minua pyydettiin pitämään pieni puhe aiheesta

Miksi Kuusankoskella on niin paljon nähtävää ja koettavaa,

mutta olisi ollut helpompi vastata mitä nähtävää ja koettavaa täällä on kuin että miksi

Luonto

Jo jääkausi loi tälle seudulle luomillaan vaihtelevilla maastonmuodoilla edellytyksiä tulevaisuuteen. Meillä on hiekkaharjuja ja mäkiä, jyrkkiä kallioita hiidenkirnuineen ja siirtolohkareineen, laajoja peltoja, vehreitä metsäalueita metsästykseseen, ulkoiluun ja luonnossa liikkumiseen, sinisinä siintäviä järviä ja lampia..., mutta maisemakuvaamme eniten vaikuttava ja merkittävin vesistöemme on kaupunginosan halki mutkittleva jokiuoma – Kymijoki, joka on aikain saatossa ollut niin valtakunnan, läänin, pitäjän kuin heimojen rajana. Joesta on pyydetty kalaa ruokapöytään, se on ollut tärkeä liikkumis- ja uittoväylä koskineen ja suvantoineen. Aina 1800-luvun alkupuolelle asti alueemme oli pitäjien takamaata ja lähes asumatonta. Täällä käytiin vain metsällä ja kalassa. 1800-luvun lopulla pitäjien rajana olleen joen koskien partaille syntyi puunjalostusteollisuutta niin litin kuin Valkealan puolelle.

Julius Polin kirjoittaa vuonna 1932 julkaistussa kirjassaan ”Kymiyhtiön Sivistyksellinen ja Yhteiskunnallinen toiminta” tehtaiden syntyvaiheen maisemakuvasta näin:

Vanhoilta ihmisiltä, heidän joukossaan parilta yhtiön vanhimmalta työntekijältä, jotka ovat olleet mukana pystytettäessä ensimmäisiä tehdasrakennuksia ja työväenasumuksia, on tämän kirjoittaja [eli Polin] kuullut, että ympärillä olevissa Valkealan pitäjän kylissä, Mattilassa, Oravalassa, Ruotsulassa ja Kouvolassa, samoin kuin myöskin litin pitäjän kylissä, Kuusanniemellä, Keltissä, Maunukselassa ja Kyöperilässä asui 1870-luvun alussa vain vähän maanviljelysväestöä ja että mainitun kosken [eli Kuusankosken putouksen] ympärillä oleva seutu oli ”äärettömän ruma paikka”. Tällä eivät kirjoittajan tiedonantajat mitenkään tahtoneet kieltää kosken, mahtavan virran ja mäkisen maiseman luonnonkauneutta, vaan he tahtoivat pikemminkin korostaa paikan luoksepääsemättömyyttä sekä asujainten takapajullaoloa sen johdosta, että seudulta puuttui teitä ja se kulttuuri, mikä sille nyt antaa leimansa.

Kymiyhtiö – puusta paperiksi

Paljon ehti tapahtua ennen vuotta 1932. Kymintehtaalle, Kuusaansaareen ja Voikkaalle rakennettiin ensin puuhiomot, sitten paperi- ja selluloosatehtaat, jotka yhdistyivät 1904 Kymin Osakeyhtiöksi. Vuonna 1870 valmistunut Riihimäen–Pietarin -rata mahdollisti Kymiyhtiön tuotteiden kuljetukset Kymin eli myöhemmältä nimeltään Korian aseman kautta maailmalle. Tarvittiin myös uusia teitä ja raiteita, mm. kapearaiteinen rautatie yhtiön sisäisille tavarankuljetuksille sekä henkilöliikenteelle, jotta uusille asuinalueille muuttaneet työläiset pääsivät helpommin töihin ja rientoihin.

Tehtaat tarvitsivat työväkeä, jota saapui ympäriinsä, Voikkaalle varsinkin Savosta.

Maatalousväestöäkin lähti tehtaille töihin leveämmän leivän toivossa. Pääosin ruotsinkieliset johtajat ja virkamieskunta sekä suomenkieliset työläiset tarvitsivat asuntoja, joita rakennettiin mahdollista laajentumista ajatellen kauemmas tehdasalueista osittain yhtiön kaavoittamille alueille ja osittain paikallisten maanomistajien vuokraamille tonteille – näin syntyivät mm.

Koskenrannan, Mustanvuoren, Itä- ja Länsi-Naukion, Pilkanpellon ja Myllykallion asuinalueet. Yhdyskunta kasvoi osittain Isä-litin, osittain Äiti-Valkealan kunnan maille, kunnes vuonna 1921 muodostettiin Kuusankosken kunta.

Arkkitehtuuri

Jos mietitään Kuusankosken arkkitehtuuria, niin alkuaikoina asuinmökkejä siirrettiin muualta tai rakennettiin oman mielen mukaisesti. Kun yhtiö tarvitsi alkuaikoina työntekijöilleen runsaasti asuntoja, niin aluksi se käytti suunnittelutyöhön omia insinöörejä ja rakennusmiehiä. Myöhemmin yhtiö palkkasi kuuluisia arkkitehteja kuten Bertel Liljequist, Arne Helander, Armas Lindgren, Selim A. Lindqvist, Lars Sonck, Gunnar Asplund ja Valter Thomé, jotka suunnittelivat niin asuin- kuin tehdasrakennuksia sekä muita julkisia rakennuksia. Heidän kädenjäljistään saamme nauttia monelta osin vielä tänäkin päivänä. Veikko Talvea voimme kiittää siitä, että arkkitehti Lars Sonckin suunnittelema, parhaiten maassamme säilynyt kansallisromanttinen pyöröhirsinen rakennus – Pienten lasten koulu – pelastui Kotiseututaloksi Kettumäelle.

Onko Kuusankoski puutarhakaupunginosa?

Mielestäni on. Yhtiö järjesti valistusta puutarhanhoidossa, järjesti mm. pihakilpailuja ja antoi palstoja pienviljelylle. Hyvin hoidetut asunto-olot edistivät asukkaiden viihtyvyyttä ja sitä kautta sitoutumista yhtiöön. Kuusankosken Puutarhayhdistys on jatkanut perinnettä järjestämällä Meidän oma piha -kilpailuja kymmenenä vuotena ennen korona-aikaa.

Asuntomessujen aikaan 1983 Itä-Naukion aluetta peruskorjattiin ja täydennysrakennettiin. Alueen vanhat rakennukset saivat seurakseen joukkoon ulkonäöllisesti sopivia uudisrakennuksia ja tämä uusi messuidea toi paikalle runsaasti väkeä tutustumaan messutaloihin.

Sivistyksellinen toiminta

Alusta alkaen Kymiyhtiö piti oman tuotantonsa ja yrityksen kannattavaksi saattamisen ohella huolta paikkakunnan yhteiskunnallisen ja sivistyksellisen tason kohottamisesta. Yhtiön toimesta työmiehen lapsetkin pääsivät kouluun. Yhtiö osallistui jo 1800-luvun lopulla merkittäväillä summilla koulujen perustamiseen sekä toimintaan aluksi litin ja Valkealan kunnan kanssa yhdessä. Kerrotaan, että Mäkikoulu eli Norjalaiskoulu – nykyinen kotiseututalo lienee tehty osittain edustusmielessä esittelemään yrityksen kulttuuritahtoa ja huolenpitoa työntekijöistään. Kymiyhtiö järjesti myös tehdasyhdyskunnan terveydenhoidon ja oli mukana hengellisessä elämässä perustamassa omaa seurakuntaa. Se lahjoitti hautausmaan maa-alueen, seuratalon väliaikaiseksi kirkoksi, rakennutti pappilan ja lahjoitti maa-alan myös ylvään kirkkomme paikaksi. Oma seurakunta oli myös ehto Kuusankosken kunnan perustamiselle. Kymiyhtiö auttoi nuorta kuntaa jaloilleen osallistumalla mm. kunnalliskodin, keuhkotautiparantolan ja kunnantalon rakentamiseen. Kasvava yhdyskunta tarvitsi luonnollisesti myös lukuisia kaupallisia ja julkisia palveluja, joita yhtiö myös järjesti tai tuki. Seuratalosta tuli merkittävä sivistyksen, vapaa-ajanvieton, liikunnan ja yhteishengen edistäjä.

Entäpä urheilu?

Kymiyhtiö rakennutti urheilupaikkoja sekä palkkasi ja koulutti toimintaan vetäjän huomioimalla myös liikunnan harrastajat järjestämillään kuntokilpailuilla. Vireä vapaa-ajan harrastustoiminta piti

työntekijät hyvässä kunnossa ja edisti yhteisöllisyyttä. Yhtiön urheilulle luoma perusta loi pohjan eri urheilulajien seuratoiminnalle ja nykyään rahallinen tuki on tärkeää monille menestyneille urheilijoille, jotka ovat tuoneet maailmalla paikkakuntaa tutuksi.

100-vuotias Kuusankoski

Kuusankosken alati kehittyvä kaupunginosa on 100-vuotisen historiansa aikana rakennettu hyvin monilta osin Kymiyhtiön luomalle ja taloudellisesti mahdollistamalle perustalle, edellisten sukupolvien osaamiselle ja ahkeralle työlle. Ja jo 150 vuoden ajan on metsäjähti Kymiyhtiö jalostanut metsiemme vihreää kultaa eri muotoihinsa. Suomen vanhin yhtäjaksoisesti käytössä oleva UPM:n liiketunnus aarnikotka – Pohjoisen kullan vartija – tunnetaan ympäri maailmaa.

Arkkitehtien kädenjälki näkyy edelleen. Iso osa Kuusankosken rakennusperinnöstä liittyy suoraan tai välillisesti Kymiyhtiön toimintaan joko yhtiön rakennuttamina tai sen tuella rakennettuina. Paljon vanhaa rakennuskantaa on onneksi säilytetty, vaikka toimintoja on kehitetty tai muutettu – kuitenkin ulkoiset puitteet säilyttäen – mistä hienoina esimerkkeinä ovat mm. Voikkaan tehtaan alue uusine yrityksineen, Vesa Parvisen TaideTupa PikkuSelmasta kasvanut Taideruukki ja koko Kymin Ruukin alue uusine toimijoineen, Kymiyhtiön entisessä pääkonttorissa toimii nyt Etteplan, entisessä johtokunnan huvilassa Ravintola Kymin Huvila, Kymin teollisuusoppilaitoksessa on nyt Pohjois-Kymen musiikkiopisto, Kymenlaakson Steinerkoulu ja päiväkodit, Eerolan maatila tunnetaan Golf-keskuksena, jne...

Maininnan ansaitsevat myös entinen Heinosen & Laurikaisen kaupparakennus, joka nyt tunnetaan Panimo-kahvila Wanhana Kauppana sekä elokuvateatteri Iltatähti, joka nykyään toimii squash-hallina. Eikä unohtaa sovi ainutlaatuisen, rakennetun ympäristömme erikoisuuden – betonisten voimalinjapylväiden tuomaa julkisuutta – toivottavasti jäljellä olevia ei ainakaan katkaista torsoiksi!!!

Uuttakin on rakennettu, jotta kehityksen rattaat pyörivät. Kulttuuri tarvitsi 1980-luvulla uuden kehdon ja 1985 valmistui mm. esteettömyydestään palkittu Kuusankoskitalo, jonka Kuusaa-salin akustiikka saa musiikin soimaan upeasti konserteissa sekä äänityksissä.

Jos palataan alussa mainittuun luontoomme, niin maisema muuttuu, mutta ei välttämättä huonompaan suuntaan. Sairaalanmäen kallio kätkee uumeniinsa väestösuojaan, joka rauhan aikana toimii vireänä liikuntapaikkana. Vanha kapearaiteinen rautatie on nyt kevyen liikenteen väylänä. Täällä pääsee helposti lähiluontoon – meillä on laaja latuverkosto ja useita kuntopolkuja, uusimpina Niivermäen luontopolku. Kymijoen upeita rantamaisemia on pitkään haluttu tuoda esille, nyt Kymijoen ulkoilureitti on melkein valmis. Voikkaalla Virtakiven vanha venevalkama ottaa nyt vastaan Kimolan kanavan kautta Päijänteeltä tulevat veneilijät uudistetussa vierasvenesatamassa.

Kokemukseksi voi mieltää myös keskustelut ulkopaikkakuntalaisen ja kuusaalaisen välillä, sillä meidät kyllä tunnistaa murteestamme.

Tässä oli joitain mietteitä miksi Kuusankoskella on niin paljon nähtävää ja koettavaa. Kehityskaarissa on ollut kolme kovaa koota: kosket, Kymiyhtiö ja kunta.

Kuusankoski-Seura ry

Paikallisuus kiinnostaa. Kotiseutuyhdistys Kuusankoski-Seura on omalta osaltaan tuonut paikkakuntaa ja sen lähiympäristöä tunnetuksi mm. järjestämillään kotiseutukävelyillä, joiden vetäjänä toimin vuosina 2012–2020, sekä julkaisemillaan perinnekirjoilla ja kerran vuodessa ilmestyvällä Vellikuppi-kotiseutujulkaisulla, joka täytti viime vuonna 20 vuotta. Suullista perinnettä, hiljaista tietoa on koottu perinnepiireissä, jotka ovat koonneet ihmisiä muistelemaan asioita yhdessä. Näissä koottujen tietojen sekä kirjallisten dokumenttien pohjalta tehdyt perinejulkaisut ovat tavoittaneet myös paikkakunnalta poismuuttaneita ihmisiä ympäri Suomea ja maailmaa – onpa kotiseuturakkaus tuonut joitakuita myös takaisin juurilleen.

Omat juureni

Omat juureni ovat syvällä Pilkanmaassa Myllykalliolla, jossa olen ikäni asunut noin kilometrin halkaisijaltaan olevan ympyrän sisällä. Perheessä isäni valokuvasi paljon ja se kärpänen puraisi minuakin. Liityin Kuusankoski-Seuraan vuonna 2003. Olen ollut mukana kahden perinejulkaisun toimitusryhmässä: "Myllykallio – Kakaroiden kasvupaikka" julkaistiin 2005 ja "Murusia Mäenpäästä" 2007. Olen kirjoittanut artikkeleja Vellikuppi-kotiseutujulkaisuun vuosina 2003–2021 ja ollut sen toimituskunnan jäsenenä 2008–2021.

Nykyään Kuusankoski-Seurassa rivijäsenenä olevana, viidennen polven kuusaalaisena ja Myllykallion Kunniakakarana otan nöyränä vastaan tämän minulle suomanne huomionsoituksen tänä minulle muutenkin merkittävänä päivänä. Osoitan tämän huomion myös vanhemmilleni - äidilleni, joka on lähtöisin Myllykalliolta sekä tänään tasan kuusi vuotta sitten poisnukkuneelle, Kunnanpellolta lähtöisin olleelle isälleni. Heiltä olen verenperintönä saanut kotiseuturakkauden Kuusankoskeen! Kiitos!

Ulla Nikula, Kunnan kuusaalain nro 8